

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาไทยเป็นทรัพย์สินมรดกที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทย เป็นภาษาประจำชาติที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ทุกคนควรหวงแหนและร่วมกันธำรงรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ คนไทยใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารเพื่อสื่อความหมาย แสดงความคิดและความรู้สึก ตลอดจนใช้ภาษาไทยในการศึกษาหาความรู้และประกอบอาชีพในทุกสาขา นอกจากนี้ ภาษาไทยยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวรรณคดีก็ถือว่าเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติสาขาหนึ่ง ดังที่ ศรีวิไล ดอกจันทร์ (2529, หน้า 11) กล่าวไว้ว่า การศึกษาวรรณคดีนั้นเราจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชาติอย่างละเอียดลออยิ่งไปกว่าที่กล่าวไว้ในวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมทำให้เข้าใจวรรณคดีและวรรณคดีทำให้เราเข้าใจมนุษย์ในวัฒนธรรมเดียวกันได้อย่างลึกซึ้ง การศึกษาวรรณคดียังถือว่าเป็นการศึกษาโลกและชีวิตได้ทุกแง่มุม ทำให้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิด วิถีชีวิตของเพื่อนร่วมชาติ นอกจากนี้ เจือ สตะเวทิน (2520, หน้า 12) เสนอความคิดเห็นว่า วรรณคดีเป็นเครื่องจำลองชีวิต เป็นเวทีสำคัญที่บุคคลในเรื่องจะแสดงอุปนิสัยใจคอและความคิดเห็น วรรณคดีเป็นวิธีหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เราได้ศึกษาโลกและชีวิตได้อย่างกว้างขวาง รู้จักว่าใครดีใครชั่วอย่างไร เป็นการฝึกให้รู้จักดูคนมองคนในหลายแง่หลายมุม ดูทั้งแง่ดีและแง่ร้าย เป็นการฝึกปัญญาที่ดีวิธีหนึ่งในการอ่านคน

รัฐได้เห็นความสำคัญของวรรณคดีไทย ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรวิชาภาษาไทยที่ได้กำหนดให้มีการเรียนการสอนวรรณคดีไทย และได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดจุดประสงค์วิชาภาษาไทยไว้รวม 7 ข้อนั้น ในข้อที่ 6 ระบุว่า “เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวรรณคดีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและที่สร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบัน” จุดประสงค์การเรียนรู้วรรณคดีที่หลักสูตรกำหนดไว้นี้ อวยพร สกุลตัน (2527, หน้า 5) ให้ความเห็นว่า เป็นเสมือนบทบัญญัติที่ครูผู้สอนต้องใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถที่จะสอนให้ได้ครบถ้วนตามบทบัญญัตินี้ แต่จะทำได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับคนที่จะรู้ได้คือตัวครูผู้สอน เพราะการสอนวรรณคดีเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้นั้น เป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้ยากในสภาพของสังคม

และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน แม้นมาศ ขวลิขิต (2537, หน้า 97 – 98) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ทุกวันนี้เด็กมักรู้จักวรรณคดีในหนังสือแบบเรียน ไม่ได้เลือกอ่านเพราะชอบเหมือนคนรุ่นก่อน ยิ่งถูกบังคับให้ท่องคำศัพท์และจำกลอนมาไว้ทำข้อสอบไม่ต่างจากการเรียนเลข เด็กส่วนใหญ่จึงไม่มีใจชอบให้กับความไพเราะของคำกลอนหรือเรื่องราวที่สนุกตื่นเต้น สอบแล้วก็แล้วกันไป ก็เป็นเรื่องของหนังสือเรียนและในชั้นเรียนที่ไม่ข้องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520, หน้า 63) ที่กล่าวว่าวรรณคดีไทยสำหรับผู้ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนมีผลในทางทำให้เข้าถึงความไพเราะน้อยมาก

สาเหตุดังกล่าวอาจสืบเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อความต้องการของนักเรียน ธนู บุญยรัตนพันธุ์ (อ้างใน ศรีวิไล ดอกจันทร์, 2529, หน้า 251) ให้ข้อสังเกตว่า ถ้าครูผู้สอนวรรณคดียังไม่กระจำในเนื้อหาที่จะสอน การสอนนั้นย่อมไม่บรรลุจุดประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ สมร เจนจิระ (2529, หน้า 4/1-2) ที่ว่า ครูผู้สอนวรรณคดีควรมีความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวรรณคดีเท่าที่จำเป็น และยังสอดคล้องความเห็นของ ธิดา โมสิกรัตน์ (2526, หน้า 485) ที่ว่า ในการสอนวรรณคดี ครูผู้สอนควรสร้างความสนใจในเนื้อหาวิชาที่จะสอนโดยศึกษาทำความเข้าใจสิ่งที่จะสอนให้ละเอียดทุกแง่มุม การที่ผู้เรียนจะมองเห็นคุณค่าของวรรณคดีที่แท้จริงได้นั้น ครูผู้สอนต้องมองเห็นก่อน และต้องเข้าใจวรรณคดีที่แท้จริงก่อนที่จะสอนนักเรียน การเรียนการสอนจึงจะมีผลตามจุดประสงค์ แต่ในสภาพจริงนั้น สมถวิล วิเศษสมบัติ (2528, หน้า 133) กล่าวว่า ครูมักจะสอนวรรณคดีโดยเน้นในเรื่องเนื้อหา จากนั้นจึงให้นักเรียนตอบคำถามหรือเขียนสรุปเป็นข้อความหรือความเรียง ไม่ได้สอนให้มองเห็นความสัมพันธ์และโครงสร้างของเรื่อง ทำให้นักเรียนขาดการฝึกฝนทางภาษาที่ดีพอ เด็กจึงมองไม่เห็นความงาม ความไพเราะของวรรณคดี มองวรรณคดีเป็นหนังสืออ่านเอาเรื่องที่น่าเบื่อ เห็นไปว่าเรื่องวรรณคดีไม่สมจริง ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับสุจริต เพียรชอบ (2523, หน้า 162) ที่กล่าวว่า เท่าที่ผ่านมาในอดีตการสอนวรรณคดีไทยมักเน้นแต่การถอดความ สอนคำศัพท์ ทำให้การอ่านวรรณคดีเสียรส และ ศรีวิไล ดอกจันทร์ (2529, หน้า 98) กล่าวว่า การเข้าใจวรรณคดี มิใช่เพียงการแปลศัพท์ ถอดคำประพันธ์ จับใจความสำคัญ หรืออ่านเรื่องเท่านั้น ลักษณะการเรียนการสอนเช่นนี้ วีระไทยพานิช (2529, หน้า 39) กล่าวว่า เป็นการสอนให้นักเรียนจำเรื่องเพียงอย่างเดียว ถึงแม้ว่าจะสอนง่ายแต่ในขณะเดียวกันทำให้เด็กเบื่อง่าย เมื่อผ่านบทเรียนไปแล้ว เด็กอาจลืมได้ง่ายเพราะเด็กไม่ได้คิดและค้นคว้าหาข้อสรุป อันทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ชาญชัย นิยมดิษฐ์ (2532, หน้า 35 – 37) ได้กล่าวถึงผลเสียของการสอนแบบนี้ว่า เป็นการไม่พัฒนานุคลิกภาพ และไม่ส่งเสริมพัฒนาการให้เด็ก เด็กไม่มีโอกาสที่จะคิดวิเคราะห์ วิจัยและสรุปความคิดด้วยตนเอง ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่เกิดความเคยชินในการแก้ปัญหา เพราะเด็กจะเคยชินกับการเชื่อฟัง

คำสั่ง อันเป็นการจำกัดการสร้างความคิดรวบยอดเป็นอย่างมาก ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับ ผลการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของกรมวิชาการ (2536, หน้า 2) ที่พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยด้านความคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2536 ในโรงเรียน ทุกสังกัดทั่วประเทศได้ค่าเฉลี่ยร้อยละ 49.40 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ 50 % ค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับ เกณฑ์ที่กำหนดแล้วอยู่ในระดับควรปรับปรุง

บุญเหลือ เทพสุวรรณ (2523, หน้า 4) และไพฑูรย์ สินลรัตน์ (2526, หน้า 142 - 144) ให้ความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ความบกพร่องในการสอนวรรณคดีที่สำคัญที่สุดคือ ครูผู้สอน ขาดความเอาใจใส่และความพยายามในอันที่จะค้นหาวิธีการสอนที่ได้ผล ครูจะสอนเน้นที่เนื้อหา มากกว่ากระบวนการเรียนรู้ เน้นความจำมากกว่าความคิด ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็น ของสุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทร์พรหม (2538, หน้า 235) ที่กล่าวถึงการสอนวรรณคดีว่า ควรคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ พยายามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากที่สุดเท่าที่จะ มากได้ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ไม่ต้องเกิดความกังวลว่าความคิด ของตนจะไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของครู ครูผู้สอนเองก็ควรเป็นผู้ที่มีใจกว้าง ยอมรับฟังและ เคารพความคิดเห็นของนักเรียน พยายามที่จะสนับสนุนทุกวิถีทางที่จะทำให้นักเรียนได้มีโอกาส แสดงความคิดเห็นและมีความเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ปัญหาอีกประการที่ทำให้การสอนวรรณคดีไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร คือ ปัญหา ด้านสื่อการเรียนการสอน ศรีสุดา จริยากุลและคนอื่น ๆ (2525, หน้า 15) กล่าวว่า การสอนเยาวชน ให้รับมรดกของชาติไม่ว่าเรื่องใด ครูจะต้องมีสื่อการสอนและวิธีสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นั้นเพื่อลดปัญหาการเรียนวรรณคดีที่อาจจะเกิดขึ้นให้น้อยลง แต่จากผลการสำรวจของ พันชนีย์ วิหคโต (2536, หน้า 2) พบว่า ครูในระดับมัธยมศึกษามีการนำผลวิจัยด้านนวัตกรรมทางการศึกษา ไปปรับปรุงการเรียนการสอนน้อยมาก ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ บุญเหลือ เทพสุวรรณ (2523, หน้า 4) ที่ว่า ความบกพร่องในการสอนภาษาไทยที่สำคัญที่สุด คือ การขาดความเอาใจใส่ และความพยายามในการค้นหาวิธีสอนที่ได้ผล ตลอดจนการผลิตวัสดุอุปกรณ์ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ข้อบกพร่องนี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่ไม่เสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้เกิดผลดี ทำใ้ นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจเรียนและเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนวรรณคดี

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นที่ครูผู้สอนต้องนำเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ที่น่าสนใจเข้ามาช่วยสอนวิชาวรรณคดีไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่า และเกิดทัศนคติที่ดีต่อวรรณคดี เช่น วิธีการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการจัด บรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการสอน และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ แสวงหาความรู้และสรุป

ความรู้ที่ได้ด้วยตนเองมากที่สุด โดยให้นักเรียนได้เรียนเป็นกลุ่มมากขึ้น เนื่องจากนักเรียนในวัยนี้
อยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่นิยมเพื่อน ชอบทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลกับเด็กวัยนี้
ซึ่งในการแบ่งกลุ่มเพื่อเรียนนี้ กรมวิชาการ (2535, หน้า 6 - 7) กล่าวในหนังสือคู่มือครูว่า ทำให้
นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งการเรียนวรรณคดีจะสัมฤทธิ์ผลก็ต่อเมื่อได้มี
การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน นอกจากนี้ผู้เรียนจะเกิดความสนุกสนานในการเรียน ส่งผลให้
สนใจการเรียนมากขึ้นและยังช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการทางสังคมและทางอารมณ์ที่ดีขึ้น

วิธีสอนวิธีหนึ่งที่น่าจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้คือ การใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือ (Co - op,
Co - op) ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งของการเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ทั้งนี้เพราะเทคนิค
กลุ่มร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำงานด้วยกันเป็นกลุ่มย่อยคณะ
ความสามารถ โดยมีเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน และมีการงานที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงบวก
ดังที่ สุรศักดิ์ หลาบลมาลา (2536, หน้า 34) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มอยู่ที่
สมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน สมาชิกทุกคนในกลุ่มต้องพยายามพัฒนาตนเองและร่วมกัน
พัฒนาเพื่อนในกลุ่ม ทำให้นักเรียนอ่อนมีโอกาสร่วมความสำเร็จมากขึ้น นักเรียนที่เรียนเก่งจะ
เข้าใจเนื้อหาเหล่านั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้งเพราะได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อน ๆ วิธีการนี้นอกจากจะทำให้
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นแล้ว ยังทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มและเป็น
การส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำเอาการใช้แผนภูมิโน้ตส์ (Concept Mapping) ตามแนวคิด
ของ Novak and Gowin (1984, p.25 -30) ที่ได้ศึกษาพบว่าแผนภูมิโน้ตส์ (Concept Mapping)
เป็นเครื่องช่วยในการเรียนรู้ได้ดีและสามารถทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นมาใช้ในการ
การวิจัยครั้งนี้ด้วย โดยใช้หลักการพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of
Meaningful Verbal Learning) ของ Ausubel (อ้างในสุชุม เฉลยทรัพย์, 2529, หน้า 80) ที่กล่าวถึง
การเรียนรู้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้าความรู้ใหม่สามารถเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่มีอยู่และจะทำ
ให้การเรียนรู้ใหม่นั้นมีความหมาย จากแนวความคิดของ Ausubel นี้ นักการศึกษาจึงได้นำมาสร้าง
เป็นแผนภูมิโน้ตส์เพราะแผนภูมิโน้ตส์นั้นเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง
มโนทัศน์ใหม่ที่เราเรียนเข้ากับมโนทัศน์เดิมที่มีอยู่ อันจะช่วยให้นักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของ
มโนทัศน์อย่างเป็นระบบและสามารถแสดงออกมาได้ในรูปของโครงสร้างที่มีการลดหลั่นของ
มโนทัศน์ จากมโนทัศน์หลักซึ่งมีความหมายกว้างไปสู่มโนทัศน์รอง มโนทัศน์ย่อยและมโนทัศน์
เฉพาะ

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือ โดยเน้น การสร้างแผนภูมิโน้ตทัศน์เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทย ของนักเรียนได้ ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนวิธีนี้เป็นการฝึกให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มย่อย โดย ครูเป็นคนคอยชี้แนะตามกิจกรรม สมาชิกทุกคนในกลุ่มต้องรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายและ สรุปความรู้ที่ได้ในรูปของความสัมพันธ์และโครงสร้างของเรื่อง จากนั้นจึงสรุปร่วมกันอีกครั้งเป็น ผลงานของกลุ่ม วิธีการเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายนั่นเอง ผู้วิจัยจึงนำเอาวิธีการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือ โดยเน้นการสร้างแผนภูมิโน้ตทัศน์ไปใช้ในการสอนวรรณคดีไทย เรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่ดีและมีประสิทธิภาพที่จะ นำมาพัฒนาความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5 ที่เรียนด้วยการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือโดยเน้นการสร้างแผนภูมิโน้ตทัศน์
2. เพื่อศึกษาวิธีคิดของนักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือ โดยเน้น การสร้างแผนภูมิโน้ตทัศน์

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 39 คน ประกอบด้วย นักเรียนชาย 16 คน นักเรียนหญิง 23 คน
2. เนื้อหาที่ใช้
เนื้อหาเรื่อง “มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร” จากหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ท 503 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ชุดวรรณสารวิจักษณ์ เล่ม 3 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
3. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น คือ การสอนด้วยการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือโดยเน้นการสร้าง แผนภูมิโน้ตทัศน์
 - 3.2 ตัวแปรตาม คือ ความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทยของนักเรียน

สมมติฐานในการวิจัย

นักเรียนที่เรียนด้วยการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือโดยเน้นการสร้างแผนภูมิโนทัศน์มีพัฒนาการของการสร้างความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทยสูงกว่าก่อนการสอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เทคนิคกลุ่มร่วมมือ (Co-op, Co-op) หมายถึง การจัดกิจกรรมแบบร่วมมือที่ให้นักเรียนได้เรียนแบบร่วมมือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละ 4 –6 คน คละกันตามระดับความสามารถ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยกันเรียนรู้โดยมีเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาและกำหนดเนื้อหาของเรื่องร่วมกัน
2. แบ่งเรื่องเป็นหัวข้อย่อย / มอบหมายแก่สมาชิก
3. กำหนดบทบาทและอ่าน / ศึกษางานที่ได้รับมอบหมาย
4. กลุ่มนำความรู้ / งานของแต่ละคนมาอภิปรายให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
5. รายงานผลและสรุป
6. ประเมินผล

2. แผนภูมิโนทัศน์ หมายถึง แผนภูมิที่แสดงถึงความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและแสดงออกในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ต่าง ๆ โดยแผนภูมิโนทัศน์จะมีโครงสร้างที่มีการลดหลั่นของมโนทัศน์หลักไปหามโนทัศน์รอง มโนทัศน์ย่อยและมโนทัศน์เฉพาะ

3. การใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือโดยเน้นการสร้างแผนภูมิโนทัศน์ หมายถึง การแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยคละความสามารถ เพื่อศึกษาเนื้อหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้สมาชิกทุกคนจะต้องรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายและสรุปความรู้ ความเข้าใจออกมาในรูปของแผนภูมิโนทัศน์

4. ความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทย หมายถึง มโนทัศน์ที่เกิดจากความคิดของนักเรียน อันเกิดจากความเข้าใจในเรื่องราวหรือสิ่งนั้นอย่างสมบูรณ์ ด้วยวิธีการใช้เทคนิคกลุ่มร่วมมือโดยเน้นการสร้างแผนภูมิโนทัศน์ ความรู้ต่าง ๆ จะถูกนำมาประมวลเข้าด้วยกันเป็นความคิด ความเข้าใจขั้นสุดท้ายให้เป็นข้อสรุป สามารถประเมินได้จากคะแนนรวมที่ได้จากแบบทดสอบความคิดรวบยอดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5. แบบทดสอบความคิดรวบยอด หมายถึง แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อประเมินความคิดรวบยอดในการเรียนวรรณคดีไทย เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ใช้ทดสอบทั้งก่อนและหลังการสอน

6. กลุ่มที่ใช้ศึกษา หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 จำนวน 39 คน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

7. วิธีคิด หมายถึง ลักษณะการคิดของนักเรียนในการสร้างแผนภูมิโนทัศน์โดยพิจารณาจากคะแนนของแผนภูมิโนทัศน์ตามโครงสร้างของแผนภูมิโนทัศน์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวรรณคดีไทยให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
2. เป็นแนวทางสำหรับครู ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนวิชาอื่น ๆ